

Så inreder du *giftfritt*

Många människor tänker på vad de stoppar i sig. Vi vill inte att frukt och grönt ska innehålla rester av bekämpningsmedel och gravida avråds från att äta vissa fiskar. Men visste du att soffan du varvar ner i mot kvällningen kan avge giftiga kemikalier rakt in i kroppen?

– Riskerna med kemikalier i möbler och kläder är inte särskilt kända, säger Monica Kauppi, journalist och författare till boken *Impotensmadrassen*, en bok om kemikalierna i vår närmiljö.

Text **KARIN HOLMBERG**

Under de senaste femtio åren har en uppsjö nya kemikalier tillkommit i vår närmiljö. Många av dessa är skapade av människan och främmande för levande organismer. Fler och fler forskare varnar för att vi utsätts för ett gigantiskt biologiskt experiment. Det är inte bara vad vi äter som har betydelse. Det vi andas in kan ha större effekter.

– Det finns en allmän föreställning om att det vi äter påverkar kroppen mer än det vi andas in. Det motsägs av att man är bekymrad över rökning, radon och avgaser. En del forskare menar istället att det är skadligare att andas in kroppsfrämmande kemikalier eftersom det vi äter hamnar i kroppens utrensningsorgan där vi lättare blir kvitt ämnena, säger Monica Kauppi.

– En enda ny möbel, till exempel en soffa, kan ge förhöjda halter av flamskyddsmedel i blodet i upp till ett år.

De senaste åren har ohälsotillstånd

som Alzheimers, fetma, diabetes, hjärt- kärlsjukdomar, bröstcancer, astma och allergier ökat lavinartat. Risken för barn i Sverige att drabbas av allergi har på hundra år ökat från 1 till 40 procent. Studier har påvisat samband med kemikalier vi utsätts för. Det är också fastställt att fortplantningsförmågan hos människor och djur i de industrialiserade länderna minskat drastiskt. Antalet spermier i mannens sädesvätska har minskat med upp till hälften de senaste 50 åren. Kemikalier i miljön misstänks vara orsaken. En del ämnen kan redan i mycket små doser störa fortplantningsförmågan. Om kemikalier och konstaterade och misstänkta effekter av dem skulle man kunna skriva spaltmetrar utan att på långt när täcka in ämnet. Monica Kauppi har sedan 15 år skrivit om kemikalier i vår närmiljö och förra året gav hon ut *Impotensmadrassen*, en upplysande, personlig och rätt skrämmande bok på drygt 300 sidor.

Efter att ha bott i sjuka, mögel- och vattenskadade hem och flyttat tre gånger har hon utvecklat en överkänslighet mot kroppsfrämmande kemikalier och kan inte ens sova i en nyinköpt säng utan att få svårt att andas. Ett helt kapitel i boken handlar om hennes försök att hitta en giftfri säng och hennes undersökningar av vad vanliga sängar egentligen innehåller.

– Jag blev väldigt förvånad över att till och med en del miljömärkta sängar, förutom flamskyddsmedel, organiska lösningsmedel, härdningsacceleratorer och annat, också testas för tungmetal-

Egentligen behövs det inga gifter i inredning, ändå finns de överallt.

ler som bly och kvicksilver, vilket borde betyda att det kan finnas i dem, säger hon.

De flesta sängar, Hästens och Ikeas eko-sängar tillhör undantagen, innehåller skumplast, eller polyuretan som det också heter. Det är samma sak som skumgummi, och vanligt i de flesta stoppade möbler. Eftersom det utvecklar extremt farliga gaser när det brinner behandlas möbler med polyuretan som regel med flamskyddsmedel.

En del av de här ämnena och även flyktiga organiska föreningar från till exempel syntetlatex kan i värsta fall påverka potensen.

– Men troligen inte åt det önskade hållet!, säger Monica.

Möbeltyger och stoppningar kan innehålla rester av bekämpningsmedel och vara behandlade med både impregneringsmedel och antimögelmedel. De kan innehålla kemikalier som tas upp av kroppen direkt eller som damm i inomhusluften vi andas.

Monica Kauppi kallar sig själv för kemikaliedetektiv. Trots besvären ser hon vissa fördelar med sin känslighet.

– Det gör att jag kan undvika en del värstinggifter som inte andra omedelbart känner av.

Utom hormonstörningar kan vanliga kemikalier i vår närmiljö

Vanliga tillsatser i möbler och möbeltextilier

Flamskyddsmedel

- Används för brandskydd i bl a möbler, byggmaterial och elektronisk utrustning såsom TV-apparater, datorer och belysning.
- Antas vara cancerframkallande och hormonstörande, bryts ner mycket långsamt, bioackumulerande.

Perfluorerade ämnen

- Kan finnas i impregneringsmedel som används för att göra tyg vatten- och smutsavvisande. I stoppade tyg- och lädermöbler, heltäckningsmattor mm.
- Perfluorerade ämnen kan ge lever- och blodskador. En del perfluorerande ämnen

är hormon- och reproduktionsstörande och misstänkt cancerogena.

- Allergi och astmaframkallande. Starkt bioackumulerande, ämnena finns i höga halter i isbjörnar i Arktis och i blodet på nyfödda.

Antimögelmedlet dimetylfumarat (DMF)

- Förhindrar mögel vid transport och lagring. Kan finnas i importerade textilier.
- Kan ge hudreaktioner som irritation, klåda, svårbehandlade eksem och t o m brännskador. Högre halter än 0,1 mg/kg av DMF är förbjudet i Sverige och EU sedan maj 2009.

Formaldehyd

- Kan finnas i exempelvis importerade textilier och i spånplattor. Används bl a som bekämpningsmedel, desinficerings- och konserveringsmedel.
- Allergiframkallande, reproduktionsstörande och cancerogent.

Ftalater

- Används bl a som mjukgörare i PVC-plast. Finns bl a i plastgolv och annat byggmaterial.
- Vissa av dem är giftiga, reproduktionsstörande och miljöfarliga.

ge skador på i stort sett hela kroppen, från hjärta och lever till nerver, blod och hjärna, med hittills outredda konsekvenser. Kontrollen av kemikalierna är i det närmaste obefintlig (se faktaruta) och vilka effekter kemikaliecocktailen vi utsätts för har långsiktigt är det ingen som vet.

– Det otäcka med gränsvärden som finns uppsatta för en del av de konstaterat skadliga kemikalierna är att kombinationseffekterna inte är utredda. Ett plus ett blir inte två, det är mer komplicerat än så. Det är något som man börjar få upp ögonen för mer och mer, säger Monica.

Många ämnen är konstaterat farliga för djur och vattenlevande organismer men antas ändå inte skada människor.

– Det finns ett motstånd mot att erkänna att vi människor påverkas, precis som om vi inte är en del av kretsloppet. Vi är långt upp i näringskedjan och många ämnen ackumuleras i våra kroppar och förs över till foster och barn som är känsligare än vuxna.

I Sverige uppger omkring tjugo procent att de är känsliga för kemikalier, parfym, rök, avgaser och så vidare och de blir allt fler. Liksom kemikalierna.

– Egentligen behövs det inga gifter i inredning, ändå finns de överallt, till och med i Svanenmärkta möbler, eftersom Svanen lägger kraven på en nivå som en tredjedel av fabrikanterna kan klara av för att sedan höja kraven successivt. Men finns det ofarliga alternativ borde man inte få sina produkter miljömärkta om man inte använder dem, anser Monica Kauppi.

Impotensmadrassen säljs bland annat av Bokia och Bokus på nätet, www.bokia.se, www.bokus.se

Syntetisk latex (syntetiska plastbaserade material som inte har med naturgummi att göra).

- Används ofta i sängar.
- En del syntetisk latex innehåller lösningsmedel och giftiga nitrösa amider.

Bly

- Färgpigment och stabilisatorer i plast kan innehålla bly.
- Bly är reproduktionstoxiskt, misstänkt cancerframkallande, kan skada nervsystemet och är mycket giftigt för vattenlevande organismer.

Bisfenol A eller BP-A

- Finns bland annat i vissa plaster (det mest uppmärksammade användningsområdet är i plastflaskor för barn och plastkärl för matförvaring), och i lim som används vid tillverkning av möbler.
- Antas kunna öka risken för diabetes, hjärt-kärlsjukdom och fetma. Kan påverka hjärnan och utvecklingen hos foster och barn samt försämra inlärningsförmågan. Hormonstörande.

Plasten polyuretan

- Används i madrasser och stoppningar. Kallas också skumgummi eller skumplast.

- Skumplast tillverkas med hjälp av isocyanater, en giftig kemikaliegrupp som även finns i bland annat lacker, lim och elektronik. När polyuretan upphettas, till exempel vid brand eller vid strykning på vanlig strykbräda (enligt tidningen Arbetarskydd), avger de isocyanater som bl a kan skada lungorna.

Azofärgämnen

- Används för att ge textilier och läder klara och starka färger.
- Vissa azofärgämnen kan brytas ned till arylaminer som kan vara cancerframkallande och störa fortplantningsförmågan. Användningen är begränsad inom EU.

FÅ KEMIKALIER ÄR TESTADE

Det finns mer än 100 000 kemikalier på den europeiska marknaden. Kunskapen om hur de påverkar hälsa och miljö är förskräckande liten. Mindre än fem procent av kemikalierna har testats i någon större omfattning, vilket innebär att vi än så länge vet alldeles för lite eller ingenting alls om resterande 95 procent.

Källa: Naturskyddsföreningen

KEMIKALIEDETEKTIVENS TIPS

- 1. Lukta på varan/möbeln!** Luktas den illa (fränt eller konstigt) – avstå från köp!
- 2. Ta del av tillgänglig information,** t ex möbelfakta.
- 3. Ställ frågor** om vilka kemikalier som de olika materialen kan innehålla/vara behandlade med. (Räkna inte med att alltid få svar...)
- 4. Återförsäljare är skyldiga att informera** konsumenterna om 29 olika EU-listade värstingkemikalier ingår i varorna de säljer. Tveka inte att fråga! Dock kan du få vänta i 45 dagar (!) på svar. Se hela listan på www.kemikaliedektiven.se
- 5. Undvik i möjligaste mån syntetmaterial** som plaster, samt spånplattor.
- 6. Köp ekologiskt eller miljömärkt!** Om du väljer miljömärkt – läs kriterierna för produkten på respektive märknings hemsida.

Mer basinformation finns i boken *Impotensmadrassen* samt på hemsidan. www.kemikaliedektiven.se